ΜΗ ΠΑΡΑΜΕΤΡΙΚΕΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ

Καθηγητής Αντώνης Κ. Τραυλός (B.A., M.A., Ph.D.)
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
Σχολή Επιστημών Ανθρώπινης Κίνησης και Ποιότητας Ζωής
Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού

Σύμφωνα με Βαγενάς (2019) (σελ. 330 – 348)

1

Γενικές έννοιες

- Στην αρχή των διαλέξεων επισημάνθηκε ότι, όταν τα αρχικά δεδομένα μιας έρευνας έχουν μετρηθεί στην **ονομαστική** ή στην **τακτική κλίμακα,** τότε η στατιστική τους ανάλυση πρέπει να γίνει με κάποια από τις μεθόδους της **μη παραμετρικής στατιστικής.**
- Ο λόγος είναι ότι για τις δύο αυτές κλίμακες μέτρησης **δεν ισχύουν** οι στατιστικές παραδοχές περί της **κανονικότητας της κατανομής** και περί της **ομοιογένειας της διασποράς**.

2

2

Γενικές έννοιες … συνέχεια

- Επιπρόσθετα, στην ερευνητική πρακτική συμβαίνει μερικές φορές, τα αρχικά δεδομένα μιας έρευνας να έχουν μετρηθεί σε μία από τις δύο άλλες κλίμακες μέτρησης, δηλαδή στην **κλίμακα διαστήματος** ή στην **κλίμακα λόγου**, αλλά να υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την ισχύ των δύο στατιστικών παραδοχών.
- Τότε και στις περιπτώσεις αυτές εφαρμόζεται η **μη παραμετρική στατιστική ανάλυση** με κατάληξη την αξιολόγηση της στατιστικής σημαντικότητας με τον κατάλληλο **μη παραμετρικό έλεγχο.**

3

3

Γενικές έννοιες … συνέχεια

- Οι **μη παραμετρικές στατιστικές αναλύσεις** περιλαμβάνουν κατά κύριο λόγο μεθόδους: (α) <u>μη παραμετρικής συσχέτισης δύο μεταβλητών</u> και (β) μεθόδους <u>μη παραμετρικής σύγκρισης δύο διάμεσων</u>.
- Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι εξής **συντελεστές συσχέτισης:**
  - **συντελεστής συνάφειας C** για δύο **k-κατηγορικές** μεταβλητές
  - **συντελεστής** Φ για δύο 2-κατηγορικές **(διχοτομικές)** μεταβλητές
  - **Συντελεστής Spearman (r_s)** για δύο τακτικές μεταβλητές (σειράς).

4

4

Συντελεστής Συνάφειας C: Συσχέτιση 2 πολυκατηγορικών Μεταβλητών

- Ο **συντελεστής C** (contingency coefficient) είναι δείκτης συνάφειας 2 κατηγορικών **ονομαστικών (nominal) μεταβλητών** και βασίζεται στο στατιστικό χ^2.
- Εφαρμόζεται σε **πίνακες συνάφειας r x c**, όπου r (rows) οι κατηγορίες της μιας μεταβλητής και c (columns) οι κατηγορίες της άλλης μεταβλητής.
- **Για να είναι έγκυρος** ο δείκτης C **πρέπει οι 2 μεταβλητές να είναι ονομαστικές**, δηλαδή να έχουν κατάταξη ονομαστικής κλίμακας. Επίσης καλό είναι ο αριθμός των κατηγοριών (k) σε κάθε μεταβλητή να είναι > 2, ο πίνακας συνάφειας να είναι συμμετρικός (δηλαδή να έχει ίσο αριθμό σειρών και στηλών, r = c) και το δείγμα επαρκώς μεγάλο (π.χ., N > 100).

5

5

- Ο συντελεστής συσχέτισης C είναι

$$C = \sqrt{\chi^2 /(\chi^2 + N)}$$

- Η στατιστική σημαντικότητά του C είναι αυτή του χ^2 με βαθμούς ελευθερίας df = (r - 1)(c - 1), όπου N το δείγμα (αριθμός τιμών X, Y σε ζεύγη).
- Για να είναι **ο C συγκρίσιμος με τον r του Pearson**, γίνεται διόρθωση με βάση τη μεγίστη τιμή (C_{max}) που μπορεί να πάρει θεωρητικά:

$$C_{max} = \sqrt{(k-1)/k}$$

6

6

$$C_{max} = \sqrt{(k-1)/k}$$

- Η διόρθωση αυτή έχει **εφαρμογή μόνο σε συμμετρικούς πίνακες συνάφειας** (symmetric contingency tables), δηλαδή με ίδιο αριθμό κατηγοριών στις 2 μεταβλητές (c = r = k), και **δίνει τον C ως ποσοστό του C_{max}**:
- **διορθωμένος συντελεστής** (C') είναι $C' = C / C_{max}$

7

7

- Ο <u>δείκτης C έχει το μειονέκτημα</u> ότι ποτέ δεν φθάνει τις οριακές τιμές 0 ή 1 και αυτό βελτιώνεται μόνο σε διμεταβλητές με πολλές ονομαστικές κατηγορίες (π.χ., > 4 χ 4).
- Για παράδειγμα σε πίνακες 2x2 μπορεί να φθάσει **το πολύ 0.71**, ενώ σε πίνακες 4x4 **το πολύ 0.87**.
- Όμως, μετά από διόρθωση ως προς C_{max} προσεγγίζει καλύτερα τα 2 όρια και είναι συγκρίσιμος με τον r του Pearson.

8

8

- Ο βαθμός συσχέτισης μεταξύ **2 ονομαστικών μεταβλητών** εκτιμάται εναλλακτικά με τον δείκτη

$$\text{Cramer V} = \sqrt{\chi^2 / \text{N}(\text{k}-1)}$$

- όπου **k** ο αριθμός σειρών ή στηλών (**όποιος είναι μικρότερος**). Αν, όμως, οι 2 μεταβλητές έχουν κατηγορίες σε σειρά (ordered categories), όπως π.χ., η τάξη Α, Β, Γ, Δ, με το επίπεδο $1^ο$, $2^ο$, $3^ο$, $4^ο$, τότε κατάλληλος είναι ο **Kendall-tau-b**, του οποίου εναλλακτική προέκταση σε 2-μεταβλητές με πολλές κατηγορίες σε σειρά είναι ο δείκτης **Spearman**.

9

9

Παράδειγμα 15.7 - Συντελεστής C: ανάλυση του παραδείγματος 15.4

Πίνακας 15.4 - Ανάλυση χ^2 σε διπλή ταξινόμηση 3x3: Έλεγχος διαφοράς μεταξύ πραγματικής (f) και αναμενόμενης (θεωρητικής, F) κατανομής

Κατηγορίες	Συχνότητες		Αποκλίσεις	Τετράγωνα	Πηλίκα
j	f	F	f - F	$(f-F)^2$	$(f-F)^2/F$
1η (1, 1)	100	111	-11	121	1.09
2η (1, 2)	150	120	30	900	7.50
3η (1, 3)	50	69	-19	361	5.23
4η (2, 1)	50	92.5	-42.5	1806	19.53
5η (2, 2)	120	100	20	400	4.00
6η (2, 3)	80	57.5	22.5	506	8.80
7η (3, 1)	220	166.5	53.5	2862	17.19
8η (3, 2)	130	180	-50	2500	13.89
9η (3, 3)	100	103.5	-3.5	12.25	0.12
Σ =	1000 = N	1000 = N	0	χ^2 =	77.35

f = πραγματικές συχνότητες, F = θεωρητικές συχνότητες (από τιν Πίν. 15.3)

Στο Παράδειγμα 15.4 εξετάστηκε στο επίπεδο πιθανότητας α = 0.01 αν η κατανομή μιας πολοκατηγορικής ονομαστικής 2-μεταβλητής (X, Y) σε δείγμα N = 1000 αθλητών απείχε σημαντικά από την αντίστοιχη θεωρητική κατανομή.
Οι μεταβλητές X και Y είχαν 3 μόνο κατηγορίες η κάθε μία και έτσι η ταξινόμηση έγινε σε πίνακα συνάφειας 3x3 .

10

Πίνακας 15.4 - Ανάλυση χ^2 σε διπλή ταξινόμηση 3x3: Έλεγχος διαφοράς μεταξύ πραγματικής (f) και αναμενόμενης (θεωρητικής, F) κατανομής

Κατηγορίες	Συχνότητες		Αποκλίσεις	Τετράγωνα	Πηλίκα
j	f	F	f - F	$(f-F)^2$	$(f-F)^2/F$
1η (1, 1)	100	111	-11	121	1.09
2η (1, 2)	150	120	30	900	7.50
3η (1, 3)	50	69	-19	361	5.23
4η (2, 1)	50	92.5	-42.5	1806	19.53
5η (2, 2)	120	100	20	400	4.00
6η (2, 3)	80	57.5	22.5	506	8.80
7η (3, 1)	220	166.5	53.5	2862	17.19
8η (3, 2)	130	180	-50	2500	13.89
9η (3, 3)	100	103.5	-3.5	12.25	0.12
Σ =	1000 = N	1000 = N	0	χ^2 =	77.35

f = πραγματικές συχνότητες, F = θεωρητικές συχνότητες (από τιν Πίν. 15.3)

Η ανάλυση έδωσε $\chi^2 = 77.35$ στατιστικώς σημαντικό στο $\alpha = 0.01$. Έτσι ο βαθμός της συνάφειας των 2 τρικατηγορικών μεταβλητών Χ & Υ με βάση **τον συντελεστή C** είναι:

$$\mathbf{C = \sqrt{77.35/(77.35+1000)} = \sqrt{0.0718} = 0.27.}$$

Με k = 3, η <u>μεγίστη τιμή C</u> είναι

$$\mathbf{C_{max} = \sqrt{(3-1)/3} = \sqrt{(2)/3} = 0.82}$$

και ο <u>διορθωμένος C</u> είναι

$$\mathbf{C' = C / C_{max} = 0.27/0.82 = 0.33}$$

(συγκρίσιμος με τον r του Pearson).

11

- Ο συντελεστής C = 0.27 δείχνει μικρή συσχέτιση (κλίμακα Cohen, 1988, σελ. 222): **0.10 = μικρή, 0.29 = μέτρια, 0.45 = μεγάλη**).
- Το ίδιο δείχνει και ο Cramer $V = \sqrt{\chi^2/N(k-1)} = \sqrt{77.35/1000(3-1)} = \sqrt{77.35/2000} = 0.20$ (βλ. Παράδειγμα 15.4).
- Η στατιστική σημαντικότητα του C = 0.27 είναι ίδια με αυτήν του $\chi^2 = 77.351$.
- **Συμπέρασμα**: Η συσχέτιση μεταξύ της μεταβλητής άθλημα (Χ) και της μεταβλητής σωματικό μέλος τραυματισμού (Υ) είναι στατιστικώς σημαντική (p<0.01) αλλά ουσιαστικώς μικρή (0.27).

12

12

Συντελεστής Φ: Συσχέτιση 2 Δικατηγορικών Μεταβλητών

- Ο **συντελεστής συσχέτισης Φ** (phi correlation coefficient) αποτελεί υπο-περίπτωση του συντελεστή C, **εφαρμόζεται σε πίνακες συνάφειας 2x2** και ποσοτικοποιεί τη σχέση **δύο 2-κατηγορικών ονομαστικών μεταβλητών**.
- **Βασική προϋπόθεση της εγκυρότητας του συντελεστή Φ** είναι κάθε διχοτομική μεταβλητή να είναι **αληθής διχοτομική** (true dichotomy): η κατάταξη σε 2 μόνο κατηγορικές τιμές να είναι πρωτογενής και γνήσια.

13

13

Συντελεστής Φ: Συσχέτιση 2 Δικατηγορικών Μεταβλητών

- Ο συντελεστής συσχέτισης Φ είναι

$$\Phi = \sqrt{\chi^2/\mathrm{N}}$$

- Η στατιστική σημαντικότητα του δείκτη Φ είναι ίδια με του χ^2.
- **Για την περαιτέρω διερεύνηση Πινάκων συνάφειας 2x2** μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τους δείκτες Risk Ratio και Odds Ratio (θα μιλήσουμε παρακάτω).

14

14

Π.χ., 15.8 - Συντελεστής Φ: ανάλυση π.χ., 15.5.

- Στο Παράδειγμα 15.5 εξετάστηκε στο $\alpha = 0.01$ αν η πραγματική (observed) κατανομή της 2-κατηγορικής 2-μεταβλητής X (φύλο) και Y (τραυματισμός ή όχι) σε δείγμα $N = 100$ αθλητών διέφερε σημαντικά από τη θεωρητική (αναμενόμενη, expected).
- Η τιμή $\chi^2 = 36.95$ αποδείχτηκε στατιστικώς σημαντική και ερμηνεύτηκε ως σημαντική διαφορά μεταξύ της πραγματικής και της αναμενόμενης κατανομής και επομένως ως σημαντική εξάρτηση μεταξύ φύλου και τραυματισμού.
- Συντελεστής $\Phi = \sqrt{36.95/100} = 0.6079 \approx 0.61$ ή εναλλακτικά
- <u>Η στατιστική σημαντικότητα του $\Phi = 0.61$ είναι αυτή του $\chi^2 = 36.95$, δηλαδή στο επίπεδο πιθανότητας $\alpha = 0.01$</u>.
- Η συσχέτιση μεταξύ φύλου (X) και εμφάνισης τραυματισμού ή όχι (Y) είναι στατιστικώς σημαντική ($p < 0.01$) και μεγάλη (0.61).

15

Συντελεστής Spearman (r_s): Συσχέτιση 2 Διατακτικών Μεταβλητών

- Ο **δείκτης Spearman** εκτιμά τον βαθμό συσχέτισης είτε
  1. μεταξύ **2 διατακτικών (ordinal) μεταβλητών** (δεδομένα **σειράς**, **ranks**), είτε
  2. (ii) <u>μεταξύ 2 ποσοτικών (quantitative) μεταβλητών που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της παραμετρικής συσχέτισης Pearson</u>.
- Συχνά, συμβαίνει να παρατηρούνται **ίσες σειρές (tied ranks)** σε δύο ή και περισσότερα υποκείμενα (subjects, cases).

16

Συντελεστής Spearman (r_s): Συσχέτιση 2 Διατακτικών Μεταβλητών

- Όταν δεν υπάρχουν ίσες σειρές ο Spearman είναι

$$r_s = 1 - \frac{6\sum d^2}{N(N^2-1)}$$

- Όταν υπάρχουν ίσες σειρές (ισοβαθμίες, ties, T) ο Spearman είναι

$$r_s = \frac{\Pi - \sum T\chi - \sum Ty - \sum d^2}{\sqrt{(\Pi - 2*\sum T\chi)*(\Pi - 2*\sum Ty)}}$$

όπου **d** η διαφορά σειρών κατά-ζεύγη, **N** το δείγμα (π.χ., άτομα), **Π** = (N^3- N)/6, **τ** = ο αριθμός ίσων σειρών, **T** = (τ3 - τ)/12 η διόρθωση για κάθε ισοβαθμία, **∑T** άθροισμα των T για κάθε μεταβλητή (X, Y).

17

Ο Spearman παίρνει τιμές από +1 (τέλεια θετική συσχέτιση) έως -1 (τέλεια αρνητική συσχέτιση).

- Για N = 2, ο r_s μπορεί να είναι είτε +1, είτε -1, ενώ για N = 3, οι δυνατές τιμές του r_s είναι -1 , -0.50, +0.50, +1.
- Ο έλεγχος της στατιστικής σημαντικότητας του συντελεστή συσχέτισης Spearman γίνεται με προκαθορισμένη πιθανότητα α:
  - για N από 1 έως 30 άμεσα με βάση κρίσιμες τιμές r_s (Πίν. 21.Κ) &
  - για N > 10 έμμεσα με μετασχηματισμό του σε t

$$t = r_s\sqrt{N-2} \,/\, \sqrt{1-r_s^{\,2}}$$

- και σύγκριση του t με το κρίσιμο t_c, που αντιστοιχεί σε df = N - 2 βαθμούς ελευθερίας (Πίν. 21.Δ).

18

18

- Ο έλεγχος της στατιστικής σημαντικότητας του Spearman είναι όμοιος με αυτόν του Pearson.
- Ο Spearman είναι 91% πιο ισχυρός ως προς τον Pearson όταν δεν υπάρχουν ίσες σειρές.

Πλήθος	Κριτής 1	Κριτής2	Διαφορά	Τετράγωνα
N	R_1	R_2	$R_1 - R_2 = d$	d^2
1	3	1	2	4
2	2	3	-1	1
3	6	6	0	0
4	4	4	0	0
5	5	5	0	0
6	10	9	1	1
7	9	10	-1	1
8	8	7	1	1
9	7	8	-1	1
10	1	2	-1	1
Σ =	-	-	0	$\Sigma d^2 = 10$

Οι σειρές R_1 & R_2 αποτελούν εκτιμήσεις των 2 κριτών.

19

Π.χ., 15.9 - Συσχέτιση Spearman: χωρίς ίσες σειρές.

Πλήθος	Κριτής 1	Κριτής2	Διαφορά	Τετράγωνα
N	R_1	R_2	$R_1 - R_2 = d$	d^2
1	3	1	2	4
2	2	3	-1	1
3	6	6	0	0
4	4	4	0	0
5	5	5	0	0
6	10	9	1	1
7	9	10	-1	1
8	8	7	1	1
9	7	8	-1	1
10	1	2	-1	1
Σ =	-	-	0	$\Sigma d^2 = 10$

Οι σειρές R_1 & R_2 αποτελούν εκτιμήσεις των 2 κριτών.

- Μια ομάδα 10 ατόμων αξιολογήθηκε από 2 διαφορετικούς κριτές σε μια κινητική δεξιότητα και πήρε, αντίστοιχα, τις σειρές R_1 και R_2.
- Ζητήθηκε να ελεγχθεί αν η συνάφεια μεταξύ των 2 σειρών αξιολόγησης είναι στατιστικά σημαντική στο επίπεδο πιθανότητας $\alpha = 0.01$.
- Οι διαφορές των σειρών κατά ζεύγη και τα τετράγωνά τους δίνονται στις στήλες d και d^2, αντίστοιχα.
- $\sum d = 0$ και $\sum d^2 = 10$

20

20

Πλήθος	Κριτής 1	Κριτής2	Διαφορά	Τετράγωνα
N	R_1	R_2	$R_1 - R_2 = d$	d^2
1	3	1	2	4
2	2	3	-1	1
3	6	6	0	0
4	4	4	0	0
5	5	5	0	0
6	10	9	1	1
7	9	10	-1	1
8	8	7	1	1
9	7	8	-1	1
10	1	2	-1	1
Σ =	-	-	0	$\Sigma d^2 = 10$

Οι σειρές R_1 & R_2 αποτελούν εκτιμήσεις των 2 κριτών.

Ο συντελεστής συσχέτισης Spearman των σειρών R_1 & R_2 είναι:

$$r_s = 1 - \frac{6\sum d^2}{N(N^2-1)} =$$

$$= 1 - \frac{6(10)}{10(10^2-1)} = 1 - 0.0606 =$$

$$0.939$$

21

21

Πίνακας 21.Κ – Κρίσιμες τιμές τού συντελεστή συσχέτισης r_s του **Spearman**

Έλεγχος μονόπλευρος →		επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 0.05	0.025	0.01	0.005
N↓	5	0.900	1.000	1.000	--
	6	0.829	0.886	0.943	1.000
	7	0.714	0.786	0.893	0.929
	8	0.643	0.738	0.833	0.881
	9	0.600	0.683	0.783	0.833
	10	0.564	0.648	0.746	$\boxed{0.824}$
	11	0.520	0.620	0.745	0.815
	12	0.506	0.591	0.712	0.777
	13	0.475	0.566	0.671	0.744
	14	0.546	0.544	0.645	0.715
	15	0.440	0.524	0.622	0.688
	16	0.425	0.506	0.601	0.665
	17	0.411	0.490	0.582	0.644
	18	0.399	0.475	0.564	0.625
	19	0.388	0.462	0.548	0.607
	20	0.377	0.450	0.534	0.591
	21	0.368	0.439	0.520	0.576
	22	0.359	0.428	0.509	0.562
	23	0.351	0.418	0.496	0.549
	24	0.343	0.409	0.485	0.537
	25	0.336	0.400	0.475	0.526
	26	0.329	0.392	0.465	0.515
	27	0.323	0.384	0.456	0.505
	28	0.317	0.377	0.448	0.496
	29	0.311	0.370	0.440	0.487
	30	0.306	0.360	0.432	0.478
δίπλευρος →		0.10	0.05	0.02	0.01

- Ο συντελεστής συσχέτισης Spearman των σειρών R_1 & R_2 είναι:

$$r_s = 0.939$$

- Με N = 10 και δίπλευρο έλεγχο στο α = 0.01 (Πίν. 21.Κ) η κρίσιμη τιμή Spearman είναι 0.824, οπότε, επειδή 0.939 > 0.824, η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική.
- Ως μέγεθος είναι πολύ μεγάλη (Cohen, 1988, 0.50 = μεγάλη συσχέτιση.

22

22

Π.χ., 15.10 - Συσχέτιση Spearman με ίσες σειρές (ties)

Πίνακας 15.8 - Υπολογισμός συντελεστή συσχέτισης Spearman
(2 δευτερογενώς διατακτικές μεταβλητές: χρόνος συμμετοχής & πόντοι)

Πλήθος	Χρόνος	Πόντοι	Σειρές (ranks)		Διαφορά	Τετράγωνα
N	X	Y	R_1	R_2	$R_1 - R_2 = d$	d^2
1	20	16	1	1	0	0
2	18	12	3	4	-1	1
3	18	10	3	5	-2	4
4	18	14	3	2.5	0.5	0.25
5	12	6	5	8.5	-3.5	12.25
6	4	14	6.5	2.5	4	16
7	4	8	6.5	7	-0.5	0.25
8	3	9	8	6	2	4
9	2	6	9	8.5	0.5	0.25
10	1	5	10	10	0	0
Σ =	100	100	--	--	0	$\Sigma d^2 = 38$

Οι τιμές R_1 & R_2 προέκυψαν από μετασχηματισμό των τιμών X & Y, σε σειρές.

- Σε αγώνα μπάσκετ διαπιστώθηκε ότι οι 10 παίχτες της μιας ομάδας είχαν τους συνολικούς χρόνους συμμετοχής (Χ) και τους πόντους (Υ) που δίνονται στον Πίν. 15.8.
- Τίθεται το **ερευνητικό ερώτημα** αν η σειριακή συνάφεια μεταξύ χρόνου συμμετοχής και πόντων είναι στατιστικά σημαντική στο επίπεδο πιθανότητας $a = 0.05$.

23

23

Π.χ., 15.10 - Συσχέτιση Spearman με ίσες σειρές (ties)

Πίνακας 15.8 - Υπολογισμός συντελεστή συσχέτισης Spearman
(2 δευτερογενώς διατακτικές μεταβλητές: χρόνος συμμετοχής & πόντοι)

Πλήθος	Χρόνος	Πόντοι	Σειρές (ranks)		Διαφορά	Τετράγωνα
N	X	Y	R_1	R_2	$R_1 - R_2 = d$	d^2
1	20	16	1	1	0	0
2	18	12	3	4	-1	1
3	18	10	3	5	-2	4
4	18	14	3	2.5	0.5	0.25
5	12	6	5	8.5	-3.5	12.25
6	4	14	6.5	2.5	4	16
7	4	8	6.5	7	-0.5	0.25
8	3	9	8	6	2	4
9	2	6	9	8.5	0.5	0.25
10	1	5	10	10	0	0
Σ =	100	100	--	--	0	$\Sigma d^2 = 38$

Οι τιμές R_1 & R_2 προέκυψαν από μετασχηματισμό των τιμών X & Y, σε σειρές.

- Οι τιμές Χ και Υ μετασχηματίστηκαν σε σειρές R_1 και R_2 αντίστοιχα, που με τα ενδιάμεσα στατιστικά, δίνονται στον Πίν. 15.8.
- Σε κάθε μεταβλητή, όπου οι τιμές ήταν ίσες δόθηκε η μέση σειρά. Για παράδειγμα, οι παίχτες 2, 3 & 4 είχαν ίδιο χρόνο συμμετοχής (18 min) και κάλυψαν τις θέσεις 2, 3 & 4 με τη μέση σειρά τους $(2+3+4)/3 = 3$.

24

24

Πλήθος	Χρόνος	Πόντοι	Σειρές (ranks)		Διαφορά	Τετράγωνα
N	X	Y	R_1	R_2	$R_1 - R_2 = d$	d^2
1	20	16	1	1	0	0
2	18	12	3	4	-1	1
3	18	10	3	5	-2	4
4	18	14	3	2.5	0.5	0.25
5	12	6	5	8.5	-3.5	12.25
6	4	14	6.5	2.5	4	16
7	4	8	6.5	7	-0.5	0.25
8	3	9	8	6	2	4
9	2	6	9	8.5	0.5	0.25
10	1	5	10	10	0	0
Σ =	100	100	--	--	0	$\Sigma d^2 = 38$

Οι τιμές R_1 & R_2 προέκυψαν από μετασχηματισμό των τιμών X & Y, σε σειρές.

- Στη μεταβλητή **X έχουμε 2 τιμές με ισοβαθμίες**: την 18 με τ = 3 επαναλήψεις και την 4 με τ = 2 επαναλήψεις, οπότε $\Sigma T_X = (3^3 - 3) / 12 + (2^3 - 2) / 12 = 2.5$.
- Στη μεταβλητή Y έχουμε 2 τιμές με ισοβαθμίες: την 14 με τ = 2 επαναλήψεις και την 6 με τ = 2 επαναλήψεις, οπότε $\Sigma T_Y = (23 - 2) /12 + (23 - 2) /12 = 1$.
- Με **Π** $= (N^3 - N) / 6 = (10^3 - 10) / 6 =$ **165**, **$\Sigma T_X = 2.5$** και **$\Sigma T_Y = 1$**,
- ο συντελεστής συσχέτισης Spearman των σειρών R_1 και R_2 είναι

$$r_s = \frac{\Pi - \Sigma T\chi - \Sigma T y - \Sigma d^2}{\sqrt{(\Pi - 2 * \Sigma T\chi) * (\Pi - 2 * \Sigma Ty)}}$$

$$r_s = \frac{\Pi - \Sigma T\chi - \Sigma T y - \Sigma d^2}{\sqrt{(\Pi - 2 * \Sigma T\chi) * (\Pi - 2 * \Sigma Ty)}} = \frac{165 - 2.5 - 1 - 38}{\sqrt{(165 - 2 * 2.5) * (165 - 2 * 1)}} = \frac{123.50}{161.49} = 0.765$$

Πλήθος	Χρόνος	Πόντοι	Σειρές (ranks)		Διαφορά	Τετράγωνα
N	X	Y	R_1	R_2	$R_1 - R_2 = d$	d^2
1	20	16	1	1	0	0
2	18	12	3	4	-1	1
3	18	10	3	5	-2	4
4	18	14	3	2.5	0.5	0.25
5	12	6	5	8.5	-3.5	12.25
6	4	14	6.5	2.5	4	16
7	4	8	6.5	7	-0.5	0.25
8	3	9	8	6	2	4
9	2	6	9	8.5	0.5	0.25
10	1	5	10	10	0	0
Σ =	100	100	--	--	0	$\Sigma d^2 = 38$

Οι τιμές R_1 & R_2 προέκυψαν από μετασχηματισμό των τιμών X & Y, σε σειρές.

- Με N = 10 και δίπλευρο έλεγχο στο α = 0.05 (Πίν 21.Κ) η κρίσιμη τιμή του r_s είναι 0.648, οπότε, επειδή $0.765 > 0.648$, η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική.
- Ως μέγεθος είναι μεγάλη (> 0.50, Cohen, 1988).

νακας 21.Κ – Κρίσιμες τιμές τού συντελεστή συσχέτισης r_s του **Spearman**

Έλεγχος μονόπλευρος →		επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 0.05	0.025	0.01	0.005
N ↓	5	0.900	1.000	1.000	--
	6	0.829	0.886	0.943	1.000
	7	0.714	0.786	0.893	0.929
	8	0.643	0.738	0.833	0.881
	9	0.600	0.683	0.783	0.833
	10	0.564	$\boxed{0.648}$	0.746	0.824
	11	0.520	0.620	0.745	0.815
	12	0.506	0.591	0.712	0.777
	13	0.475	0.566	0.671	0.744
	14	0.546	0.544	0.645	0.715
	15	0.440	0.524	0.622	0.688
	16	0.425	0.506	0.601	0.665
	17	0.411	0.490	0.582	0.644
	18	0.399	0.475	0.564	0.625
	19	0.388	0.462	0.548	0.607
	20	0.377	0.450	0.534	0.591
	21	0.368	0.439	0.520	0.576
	22	0.359	0.428	0.509	0.562
	23	0.351	0.418	0.496	0.549
	24	0.343	0.409	0.485	0.537
	25	0.336	0.400	0.475	0.526
	26	0.329	0.392	0.465	0.515
	27	0.323	0.384	0.456	0.505
	28	0.317	0.377	0.448	0.496
	29	0.311	0.370	0.440	0.487
	30	0.306	0.360	0.432	0.478
δίπλευρος →		0.10	0.05	0.02	0.01

Πίνακες Συνάφειας 2 x 2: **Λόγος κινδύνου** (Risk Ratio) και **Λόγος σχετικής πιθανότητας** (Odds Ratio)

- Στα παραδείγματα 15.5 και 15.8 είδαμε το στατιστικό χ^2 και το δείκτη $\Phi = \sqrt{\chi^2/\mathrm{N}}$ για τη διερεύνηση της συνάφειας μεταξύ 2 δι-κατηγορικών μεταβλητών, στο πλαίσιο της ανάλυσης ενός 2x2 πίνακα συνάφειας (2x2 contingency table).
- Οι πίνακες συνάφειας 2x2 χρησιμοποιούνται σε διάφορους τομείς έρευνας, αλλά κυρίως σε **πειραματικές έρευνες προοπτικής** (prospective studies) και σε **επιδημιολογικές έρευνες αναδρομικές** (retrospective studies), στις οποίες εξετάζεται η σχέση μεταξύ ενός υποθετικού «αιτίου» (π.χ. κάπνισμα) και της εμφάνισης μιας ασθένειας (π.χ. υπέρταση).

27

27

Δύο βασικά στατιστικά μεγέθη που εφαρμόζονται σε πίνακες συνάφειας 2x2 είναι (α) ο λόγος κινδύνων (risk ratio) και ο λόγος σχετικών πιθανοτήτων (odds ratio).

- **Παράδειγμα.** Ας υποθέσουμε ότι σε 100 αθλητές αξιολογήθηκε αν έχουν ή όχι ασυμμετρία δύναμης (> 15%) στους τετρακέφαλους (ανεξάρτητη μεταβλητή Χ) και αν έχουν υποστεί ή όχι κάκωση στα πόδια (εξαρτημένη μεταβλητή Υ).
- Τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων αυτών δίνονται στον ακόλουθο πίνακα 2x2 μετά από ανάλυση των δεδομένων μέσω «crosstabulation» στο SPSS. Σε κάθε κελί ο αντίστοιχος αριθμός των αθλητών (f).

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ		
		ΝΑΙ	ΟΧΙ	Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

28

28

Λόγος κινδύνων (risk ratio) και Λόγος σχετικών πιθανοτήτων (odds ratio)

- Τέθηκαν πριν τη συλλογή των δεδομένων τα **ερευνητικά ερωτήματα** (research questions):
- (i) υπάρχει **σημαντική σχέση** μεταξύ ασυμμετρίας (ή όχι) και κάκωσης (ή όχι) στο επίπεδο α = 0.01;
- (ii) ποιος είναι ο **σχετικός κίνδυνος κάκωσης (risk ratio)**;
- (iii) ποια είναι η **σχετική πιθανότητα (odds ratio)** κάκωσης σε ασύμμετρους και συμμετρικούς αθλητές;

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ		Total
		ΝΑΙ	ΟΧΙ	
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

29

29

Ερευνητικό ερώτημα 1°: Συσχέτιση της ασυμμετρίας με την κάκωση

- Υπολογίζουμε το χ^2 με τον γνωστό τύπο ως

$\boldsymbol{\chi^2}$ = N (ad - bc)^2 / [(a+b)*(a+c)*(d+b)*(d+c)] = 100 (42 * 23 - 20 * 15)2 / [62 * 57 * 43 * 38] = **7.68**,

- που με βαθμούς ελευθερίας df = 1 = (σειρές -1) * (στήλες -1) = (2 -1) * (2 -1) είναι στατιστικώς σημαντικό, καθότι είναι μεγαλύτερο από το κρίσιμο $\boldsymbol{\chi_c^2 = 6.63}$ (Πίν. 21.Θ, α = 0.01).

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ		Total
		ΝΑΙ	ΟΧΙ	
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

30

30

Ερευνητικό ερώτημα 1°: Συσχέτιση της ασυμμετρίας με την κάκωση

- Άρα η συσχέτιση μεταξύ των 2 μεταβλητών είναι στατιστικώς σημαντική.
- Η συσχέτιση αυτή είναι $\Phi = \sqrt{\chi^2/\mathrm{N}} = \sqrt{7.68/100} = 0.277$, δηλαδή **<u>σχεδόν μέτρια συσχέτιση</u>** (κλίμακα Cohen, 1988, 0.10 = μικρή, 0.30 = μέτρια, 0.50 = μεγάλη).

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΝΑΙ	ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΟΧΙ	Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

31

31

Ερευνητικό ερώτημα 2°: Σχετικός κίνδυνος (RR) κάκωσης

- Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιείται κυρίως σε **μελέτες προοπτικής** (prospective studies).
- Στο παράδειγμά μας, η ομάδα των ασύμμετρων αθλητών και η ομάδα των συμμετρικών αθλητών εντοπίζονται και στη συνέχεια καταγράφεται ποιοι τραυματίζονται (σε προπόνηση ή αγώνα) για ένα διάστημα π.χ. ενός έτους.

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΝΑΙ	ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΟΧΙ	Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

32

32

Ερευνητικό ερώτημα 2°: Σχετικός κίνδυνος (RR) κάκωσης

- **Κίνδυνος (risk) κάκωσης (R)**:

  Ασύμμετροι αθλητές: $R_1 = a / (a + c) = 42 / 57 = 0.737$

  Συμμετρικοί αθλητές: $R_2 = b / (b + d) = 20 / 43 = 0.465$
- **Λόγος Κινδύνων (risk ratio) κάκωσης**:
- **Risk Ratio (RR)**: (κίνδυνος κάκωσης σε ασύμμετρους αθλητές) / (κίνδυνος κάκωσης σε συμμετρικούς αθλητές) = $R_1 / R_2 = 0.737 / 0.465 = 1.58$

Ερμηνεία του Λόγου Κινδύνων (RR)

Ο κίνδυνος κάκωσης στους ασύμμετρους αθλητές είναι 1.58 φορές μεγαλύτερος απ' ότι στους συμμετρικούς αθλητές.

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ		
		ΝΑΙ	ΟΧΙ	Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

Ερευνητικό ερώτημα 3°: Σχετική πιθανότητα (OR) κάκωσης

- Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιείται σε μελέτες αναδρομής (retrospective studies).
- Στο παράδειγμά μας, εντοπίζονται οι 2 ομάδες αθλητών (ασύμμετροι, συμμετρικοί) και **καταγράφονται αναδρομικά** οι τραυματισμοί που ήδη υπέστησαν οι αθλητές για ένα διάστημα π.χ. ενός έτους.

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ		
		ΝΑΙ	ΟΧΙ	Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

Ερευνητικό ερώτημα 3°: Σχετική πιθανότητα (OR) κάκωσης

- **Σχετική πιθανότητα (odds) κάκωσης (Ο)**:
  Ασύμμετροι αθλητές: $O_1 = a / b = 42 / 20 = 2.1$
  Συμμετρικοί αθλητές: $O_2 = c / d = 15 / 23 = 0.652$.
- **Λόγος Σχετικών Πιθανοτήτων (odds ratio) τραυματισμού**:
- **Odds Ratio (OR)** = (σχετική πιθανότητα κάκωσης σε ασύμμετρους αθλητές) / (σχετική πιθανότητα κάκωσης σε συμμετρικούς αθλητές) $= O_1 / O_2 = 2.1/ 0.652 =$ **3.22**

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΝΑΙ	ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΟΧΙ	Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

35

35

Ερευνητικό ερώτημα 3°: Σχετική πιθανότητα (OR) κάκωσης

- **Λόγος Σχετικών Πιθανοτήτων (odds ratio) τραυματισμού**:
- **Odds Ratio (OR)** = (σχετική πιθανότητα κάκωσης σε ασύμμετρους αθλητές) / (σχετική πιθανότητα κάκωσης σε συμμετρικούς αθλητές) $= O_1 / O_2 = 2.1/ 0.652 =$ **3.22**
- **<u>Ερμηνεία του Λόγου Σχετικών Πιθανοτήτων</u> (odds ratio)**
- **<u>Η σχετική πιθανότητα κάκωσης στους ασύμμετρους αθλητές είναι 3.22 φορές μεγαλύτερη απ' ότι στους συμμετρικούς αθλητές</u>.**

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΝΑΙ	ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΟΧΙ	Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a 42	b 20	62
	ΟΧΙ	c 15	d 23	38
Total		57	43	100

36

36

Εναλλακτική Προσέγγιση: Κίνδυνος κάκωσης ανά ομάδα (cohort)

- Στην ερευνητική πρακτική κάθε ομάδα που αξιολογείται προοπτικά (σε βάθος χρόνου) είναι μια cohort. Έτσι, στο παράδειγμα μας, έχουμε 2 cohorts: ομάδα ασύμμετρων αθλητών και ομάδα συμμετρικών αθλητών.
- Η εκτίμηση του **λόγου της σχετικής πιθανότητας (odds ratio)** μπορεί να υπολογισθεί από τους σχετικούς κινδύνους της κάθε ομάδας (cohort).
- **Ασύμμετροι: (42 / 62) / (15 / 38) = 0.677 / 0.395 = 1.716.**
- **Συμμετρικοί: (20 / 62) / (23 / 38) = 0.323 / 0.605 = 0.533.**

Λόγος σχετικών πιθανοτήτων (Odds Ratio) για κάκωση ή όχι: 1.72 / 0.53 = 3.22.

ΚΑΚΩΣΗ * ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Crosstabulation

		ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ				
		ΝΑΙ		ΟΧΙ		Total
ΚΑΚΩΣΗ	ΝΑΙ	a	42	b	20	62
	ΟΧΙ	c	15	d	23	38
Total			57		43	100

37

38